

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy
pdf\Chesterton_Gilbert_Keith-Ohromne_malickosti.PDB

PDB Name: Chesterton_Gilbert_Keith-Ohromn
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 7.7.2004
Modification Date: 7.7.2004
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

KUS KŘÍDY

Pamatuji se na jedno nádherné ráno o letní dovolené, celé modré a stříbrné, kdy jsem se násilím odtrhl od svého úkolu nedělat v podstatě nic, nasadil si obstarožní klobouk, vzal hůl a strčil do kapsy šest velice pestrých barevných kříd. Pak jsem šel do kuchyně (která spolu s ostatními částmi domu v sussexské vesnici patřila jedné řádné a rozumné staré ženě) a zeptal se obyvatelky této kuchyně, jestli má balicí papír. Měla ho dost; vlastně až moc; a špatně pochopila smysl a základní princip existence hnědého balicího papíru. Asi se domnívala, že když někdo potřebuje balicí papír, chce něco zabalit; což bylo to poslední, co bych býval měl v úmyslu, protože tato činnost je, jak mám zjištěno, nad mé duševní schopnosti. Proto se velmi soustředila na otázku síly a trvanlivosti materiálu. Vysvětlil jsem jí, že to chci jen na kreslení a že to vůbec nemusí vydržet. A proto že nejde podle mého soudu ani tak o tuhost, jako spíš o drsný povrch, což u balíků bývá poměrně zanedbatelné. Když pochopila, že chci kreslit, nabídla mi spoustu bílého psacího papíru, neboť se zřejmě domnívala, že jsem si z ekonomických důvodů navykl psát poznámky a dopisy na starý hnědý balicí papír.

Pak jsem se jí snažil objasnit onu neobyčejně jemnou logickou distinkci spočívající v tom, že mám rád nejen papír, ale právě i tu jeho hnědost, zrovna tak jako miluji hněd' říjnových lesů nebo piva nebo severních rašelinišť. Hnědý balicí papír představuje prapůvodní šero prvního dne stvoření, a když máme několik barevných kříd, můžeme tam namalovat ohnivé body a jiskry zlaté nebo krvavě rudé či morský zelené jako ty první žhavé hvězdy, které zazářily v božské temnotě. To všechno jsem té staré ženě řekl (bez dlouhého přemýšlení) a papír jsem strčil do kapsy s křídou a možná ještě jinými věcmi. Jistě každého už někdy napadlo, jak starodávné a poetické věci nosí člověk po kapsách; například kapesní nůž, prototyp všech lidských nástrojů, potomek meče. Jednou jsem chtěl napsat knihu básní jenom o věcech v kapse; ale zjistil jsem, že by to bylo moc dlouhé a dobu velkých eposů už máme za sebou.

S holí, nožem, křídami a s hnědým papírem jsem se vydal do kopců. Lezl jsem jako mravenec po těch kolosálních konturách, které představují tu nejlepší vlastnost Anglie, ježto jsou zároveň mírné i silné. Jejich hladkost se podobá hladkosti velkých tažných koní nebo hladkosti bříz; a navzdor našim bojácným a krutým teoriím prohlašuje, že mocní jsou milosrdní. A když jsem se rozhlížel kolem sebe, krajina byla milá jako ty její chaloupky, ale co se síly týče, byla jak zemětřesení. Vesnice v rozsáhlých údolích si žily zřejmě v bezpečí po dlouhá staletí; celý kraj se však zvedal jako obrovská vlna, která je hrozí spláchnout.

Přebrodil jsem jedno jezero bujné trávy a pak další, přičemž jsem hledal kde bych se usadil a mohl kreslit. Jenom si proboha nepředstavujte, že jsem chtěl kreslit podle přírody. Hodlal jsem malovat d'ábly a serafíny, slepé staré bůžky, které lidé uctívali před rozbřeskem práva, a světe v rozzlobeném šarlatu, a moře podivné zeleně a všechny ty posvátné či obludné symboly, které vypadají v pestrých barvách na hnědém papíru tak pěkně. Kreslit takové věci je mnohem vděčnější než kreslit přírodu; a taky mnohem lehčí. Když jsem spatřil, jak se po sousedním poli loudá kráva, řekl jsem si, že pouhý umělec by ji asi nakreslil, ale mně se u ní většinou nepovedou zadní nohy. A tak jsem kreslil duši krávy, kterou jsem jasně viděl, jak se přede mnou prochází na sluníčku. Byla celá purpurová a měla sedm rohů a tajemství, jež obklopuje všechna zvířata. I když jsem nebyl schopen zvládnout tu krajinu tužkou, neznamená to, že ona nezvládla mne a že mne nedonutila, abych ze sebe vydal co nejvíc. A právě tohle je, myslím, příčinou nepochopení starších básníků, kteří žili před Wordsworthem*: z toho, že zřídka kdy popisovali přírodu, se mylně soudí, že je nezajímala.

Psali raději o velkých lidech než o velkých kopcích; ale na těch velkých kopcích seděli, když psali. Neřekli nám toho o přírodě mnoho, ale zato z ní asi mnohem víc čerpali. Bílé řízy jejich svatých panen mají barvu oslepujícího sněhu, na který se dívali celý den. Štíty jejich paladinů jsou pomalovány purpurem a zlatem mnoha heraldických západů slunce. Zelen' tisíce zelených listů se soustředila v živé zelené postavě Robina Hooda**. Modř nesčetných zapomenutých obloh se objevila na modrém šatě blahoslavené Panny. Inspirace do nich vcházela v podobě slunečních paprsků a vycházela v podobě Apollóna.

* William Wordsworth (1770 - 1850) angl. romantický básník

** Robin Hood (11. - 12. stol.) legendární zbojník lidových balad

Ale jak jsem tam seděl a čmáral na hrubý papír ty hloupé obrázky, najednou jsem si znechuceně uvědomil, že jsem si zapomněl s sebou vzít jednu křidu, a to právě tu nejpěknější a nejdůležitější. Prohledal jsem kapsy, ale bílou křidu jsem nenašel. No a ten, kdo se trochu vyzná v celé té filozofii (neřkuli náboženství), jež se projevuje kreslením na hnědý

papír, bude vědět, že bílá je naprosto nepostradatelná. Neodpustím si, abych tu nepoukázal též na mravní význam. Kreslení na hnědém papíře totiž odhaluje jednu z hlubokých a úctyhodných pravd: bílá není pouhý nedostatek barvy, je to barva. Barva zářivá a konkrétní, nápadná jako červená a definitivní jako černá. Když se vám, obrazně řečeno, rozžhaví tužka, kreslíte růže; a když se rozžhaví dobřela, kreslíte hvězdy. Jedna z mála vzdorných základních pravd dobré křesťanské morálky je například právě tohle: že bílá je barva. Cnost není pouhým nedostatkem neřesti, neznamená jen vyhýbat se mravnímu nebezpečí; cnost je něco živého a konkrétního jako bolest nebo určitá vůně. Milosrdenství neznamená nebýt krutý a netrestat, znamená něco zřejmého a úplně konkrétního jako slunce, které je buď vidět nebo vidět není.

Mravní čistota neznamená pohlavní zdrženlivost; je to plamen, jako Jana z Arku.

Jinými slovy, Bůh maluje v mnoha barvách; ale nikdy nemaluje tak nádherně, skoro bych řekl tak křiklavě, jako když maluje bílou. Naše doba si to v jistém smyslu uvědomila a vyjádřila to chmurnými odstíny našeho oblečení. Protože kdyby skutečně platilo, že bílá je něco prázdného a bezbarvého, negativního a neangažovaného, pak bychom místo černých a šedivých smutečních šatů tohoto pesimistického období určitě nosili bílé. Viděli bychom pány z města ve fraku barvy neposkvrněného bělostného prádla a v cylindru bílém jak lilie. Což nevidíme.

A přitom jsem pořád hledal tu křidu.

Seděl jsem tam už tak trochu zoufale. V okolí nebylo žádné město až na Chichester a tam bude asi sotva existovat něco jako obchod s potřebami pro malíře. A přece, bez bílé by mé pošetilé obrázky byly nesmyslné jako svět, kde nejsou dobří lidé. Zíral jsem hloupě kolem sebe a lámal jsem si hlavu, jak to udělat. Pak jsem najednou vstal a dal se do hrozitánského smíchu a smál jsem se na celé kolo, až krávy na mě začaly civět a svolaly výbor. Představte si člověka na Sahaře, který lituje, že nemá pro přesýpací hodiny písek. Představte si vědce uprostřed oceánu, kterého mrzí, že si s sebou nevzal na chemické pokusy slanou vodu. Seděl jsem na obrovském skladišti bílé křidy. Celý kraj tvořila bílá křida. Byla to míle dlouhá hromada bílé křidy až k obzoru. Sehnul jsem se a ulomil kousek skály pod nohama: nekreslila sice tak dobře jako křida z obchodu; ale mně to stačilo. A tak jsem tam stál jako ve snu, neboť jsem si s potěšením uvědomil, že tahle jižní Anglie je nejen velký poloostrov s tradicí a kulturou, ale ještě něco mnohem podivuhodnějšího: že je to kus křidy.

TAJEMNÝ VLAK

Nejen že musím říct, že tenhle příběh je pravdivý; je to dokonce, jak brzy seznáte, čirá pravda a žádný příběh. Nemá vysvětlení ani závěr; jako většina věcí v životě je to pouhý zlomek něčeho, co by nás nesmírně zajímalo, kdyby se to nevymykalo našemu zornému poli. Protože zmatek života vzniká z toho, že je v něm příliš mnoho zajímavých věcí, než abychom se o ně mohli zajímat; takzvané bezvýznamnosti jsou vlastně cípy nesčetných skrytých příběhů; všední a nezávažná existence je tisíc napínavých detektivek zamíchaných lžičkou. Můj zážitek byl fragment tohoto druhu a rozhodně to není fikce. Nejen že si události (kterých jsem byl svědkem) nevymýšlím, ale nevymyslel jsem si ani ono zvláštní ovzduší krajiny, které bylo na tom všem nejhroznější. Pamatuji si to velmi živě a popíšu, jak to bylo.

Před několika lety jsem v poledne jednoho popelavého dne stál v Oxfordu před nádražím a chtěl jsem jet vlakem do Londýna. A nevím ani proč, snad že jsem neměl co dělat nebo že má hlava byla prázdná jako šedá obloha nade mnou nebo že mi bylo zima, posedl mne zvláštní rozmar, že na vlak čekat nebudu, ale že se vydám po silnici a půjdu aspoň část cesty pěšky. Nevím, jestli jsou jiní lidé také takoví, ale u mne vždycky špatně, takzvané neúčinné počasí vyvolává potřebu činnosti a romantiky. Když slunce svítí a obloha je modrá, netoužím, aby se něco dělo; svět je úplný a krásný – vhodný k rozjímání. Pod tou tyrkysovou kopulí nestojím o dobrodružství o nic víc, než bych o ně stál v kostele. Ale když jsou kulisy kolem života šedé, pak ve jménu posvátné nadvlády člověka se mi chce na ně malovat ohněm a krví. Když selhává nebe, člověk selhat nesmí; když se zdá, že je na obloze olovem a zašlým stříbrem napsáno, že se nebude dít nic, pak nesmrtelná duše, vládkyně přírody, zaprotěstuje a prohlásí, že se něco stát musí, i kdyby to byla pouhá vražda policisty. Ale tím vlastně jen obšírněji rozvádím to, co jsem už řekl – že zatažená obloha ve mně probudila touhu změnit plány, že mi monotónní počasí zřejmě znemožnilo nasednout do monotónního vlaku a že jsem se vydal z Oxfordu do kraje. Možná že mě zrovna v té chvíli město i obloha stihly kletbou, podle níž bylo předurčeno, abych o několik let později psal v článku pro Daily News o Siru Georgi Trevelyanovi* ve spojitosti s Oxfordem, ačkoli jsem velmi dobře věděl, že působí v Cambridgi.

Šel jsem krajem a všechno bylo bezbarvé a strašidelné. Pole, místo aby byla zelená, byla šedá jako nebe. Koruny stromů, které měly být též zelené, byly šedivé a zamračené jako mraky. A za několik hodin chůze se začalo schylovat k večeru. Nemocné zapadající slunce se malátně drželo nad obzorem a bledlo jakoby strachem, že musí zanechat svět v temnotě. A čím víc sláblo, tím blíž přicházela obloha a vyhrožovala. Mraky, které byly do té doby jen zachmuřené, se teď nafoukly; a pak zase splaskly a spustily tmavou clonu deště. Déšť oslepoval a tloukl jako nepřítel útočící zblízka; zdálo se, že se obloha sklání a řve mi do uší. Šel jsem ještě hodný kus cesty, než jsem potkal člověka, a tou dobou jsem byl už rozhodnut: zeptal jsem se ho, zdali bych někde v blízkosti nemohl nasednout na vlak do Londýna. Ukázal mi cestu k tichému nádražičku (už si ani nepamatuju jméno), které stálo dost daleko od silnice a vypadalo opuštěně jako chata v Andách. Myslím, že jsem ještě nikdy neviděl něco tak smutného, skeptického a ďábelského jako to nádraží. Zdálo se, že tam přší nepřetržitě už od stvoření světa. Voda tekla z promočených trámů jako by to nebyla ani voda, ale nějaká hnusná tekutá shnilotina; jako by se to dřevěné nádraží od nepaměti rozkládalo a odtékalo v praménkách špíny. Trvalo mi skoro deset minut, než jsem někoho našel. Byl to nějaký zbedněnec, a když jsem se ho zeptal, pojedě-li odtud vlak do Londýna, odpověděl ospale a nejasně. Pokud jsem mu rozuměl, řekl, že vlak přijede tak asi za půl hodiny. Sedl jsem si, zapálil si doutník a čekal, sleduje poslední stopu zapadajícího slunce a naslouchaje vytrvalému dešti. Mohlo to být tak půl hodiny nebo i méně, když jakýsi vlak vjel dost pomalu do stanice. Byl to neobyčejně temný vlak. Po celé jeho délce jsem nespatrił ani světélko. A také jsem neviděl žádného průvodčího,

který by běžel podél vagónů. Byl jsem proto nucen dojít až k lokomotivě, zavolat na topiče a zeptat se, jede-li vlak do Londýna. "No – ano, jede," řekl s nevysvětlitelným váháním. "Jede do Londýna jenže..." Vlak se zrovna rozjížděl, a tak jsem naskočil do prvního vagónu; bylo tma jako v pytli. Seděl jsem a kouřil a přemýšlel, zatímco jsme uháněli krajinou, která byla čím dál temnější, až jsme najednou zpomalili a zastavili zcela nevysvětlitelně mezi poli. Zaslých jsem zvuky, jako když někdo pracně leze odněkud ven a najednou mi do okna nakoukla černá rozčuchaná hlava. "Promiňte, pane," řekl topič, "ale asi byste – no, asi byste to měl vědět – my totiž vezeme mrtvolu."

Kdybych byl opravdovým umělcem, člověkem hluboce vnímavým a nic víc, patrně bych podlehl tomuto senzačnímu dojmu, vystoupil bych a šel pěšky. Poněvadž však takový nejsem, vyjádřil jsem se, to musím s politováním přiznat, sice zdvořile, ale nekompromisně v tom smyslu, že mi to vůbec nevadí, jen když se dostanu do Londýna. Ale když se vlak dal se svým neznámým břemenem zase do pohybu, udělal jsem jednu věc, a to zcela podvědomě, aniž bych se tím zabýval déle než zlomek vteřiny. Odhodil jsem doutník. Prikázalo mi to něco, co je staré jako lidstvo samo a co souvisí se všemi smutečními obrady. Napadlo mě, že je cosi zbytečně děsivého na představě, že jsou ve vlaku dva lidé, z nichž jeden je mrtvý a druhý kouří. Rudě zlatý konec doutníku dohasínal jako pohřební pochodeň, kterou zašlape průvod v určité symbolické chvíli, a já si uvědomil, jak je ten obřad nesmrtelný. Uvědomil jsem si (a to je původ a podstata každého obřadu), že v přítomnosti těchto posvátných záhad, o nichž neumíme říct nic, je často lepší něco udělat. A uvědomil jsem si, že obřad bude vždycky znamenat odhození něčeho; zničení obilí nebo vína na oltáři našich bohů.

Když vlak konečně vsupěl na londýnské nádraží, rychle jsem vystoupil, neboť se ve mně ozvala zvědavost. Ale byla tam přepážka a u zadní části vlaku stáli zřizenci; nikdo se nesměl přiblížit. Buď něco hlídali nebo něco tajili; možná smrt v nějaké příliš otrěsné podobě, možná něco jako mersthamský případ, kde se lidské tajemství a zloba prolínají tak, že stát musí poskytnout jistou nedotknutelnost; nebo možná ještě něco horšího. S pocitem úlevy jsem vyšel na ulici, kde lampy svítily na usmívající se chodce. A dodnes jsem se nedověděl, do jakého zvláštního příběhu jsem se to připlétl, nebo co strašného to se mnou cestovalo v té tmě.

O LEŽENÍ V POSTELI

Ležet v posteli by byl celkem dokonalý a vynikající zážitek, kdyby člověk měl barevnou tužku tak dlouhou, aby mohl kreslit na strop. Ta ovšem obvykle nebývá v domácnosti po ruce. Osobně se domnívám, že by stačilo i několik kbelíků barvy a koště. Jenže kdyby člověk pracoval skutečně velkoryse a mistrovsky a nanášel barvu ve velkých plochách, kapala by mu zpátky na obličej bohatým pestrým proudem jako nějaký pohádkový déšť; a to by mělo své nevýhody. Obávám se, že bychom se při této umělecké činnosti museli omezit na černou a bílou. K tomu účelu by byl ovšem bílý strop nanejvýš užitečný. Je to vlastně podle mého soudu jediný způsob, jak se dá bílý strop využít.

Kdyby nebylo toho nádherného experimentu, totiž ležení v posteli, asi bych na to vůbec nepřišel. Léta jsem hledal v moderním domě volné místo, kam by se dalo malovat. Papír je příliš malý pro skutečně alegorický obraz; jak praví Cyrano z Bergeracu: "Potřebuji obry". Ale kdykoli jsem se snažil najít nějakou pěknou plochu v moderních místnostech, jež obýváme, byl jsem vždycky žalostně zklamán. Zjistil jsem, že mezi mnou a mou touhou visí jako jemně tkaná záclona nekonečná opakující se složitost drobných předmětů. Prozkoumal jsem stěny a k svému překvapení jsem zjistil, že jsou polepeny tapetami a že tapety jsou už pomalovány velmi nezajímavými obrázky a že jsou všechny ty obrázky směšně podobné. Nedovedl jsem pochopit, proč jeden zcela nahodilý symbol (postrádající zřejmě jakýkoli náboženský či filozofický význam) musí být roztroušen po všech hezkých stěnách jako neštovice. Mám za to, že bible má určitě na mysli tapety, když praví: "Varujte se prázdných opakování, jak činí pohané". Shledal jsem, že turecký koberec je změtí nicneříkajících barev asi jako turecká říše nebo cukroví zvané turecká pochoutka. Nevím přesně, co to ta turecká pochoutka je; asi vraždění Makedonců. Všude, kam jsem se svou tužkou či malířským štětcem přišel, jsem k své nelibosti zjistil, že už tam z nevysvětlitelných důvodů byli přede mnou jiní a svými dětinskými a barbarskými vzory zkazili stěny, záclony i nábytek.

Opravdu jsem nikde nemohl najít prázdné místo na kreslení, až při té příležitosti, kdy jsem zůstal ležet na zádech v posteli poněkud déle, než je mým zvykem. A tehdy uviděl můj zrak zářící bílého nebe, tu bělostnou plochu, jež je vskutku téměř definicí ráje, protože symbolizuje čistotu a zároveň i svobodu. Bohužel však jako každé nebe mělo tu nevýhodu, že je sice spatřit, ale zjistíme přitom, že je nedosažitelné. Vypadalo přísnější a vzdálenější než modrá obloha za oknem. Můj návrh malovat na ně vousatým koncem koštěte byl zamítnut - nezáleží na tom kým; byla to osoba zbavená všech politických práv - a dokonce ani můj skromnější návrh, že strčím druhý konec koštěte do kamen a udělám z něj uhel, neprošel. Přesto jsem však přesvědčen, že veškerá originální inspirace pokrýt stropy paláců a katedrál bojovými výjevy padlých andělů a vítězných bohů pocházela právě od osob s podobnou zkušeností. Jsem si jist, že právě proto, že se Michelangelo věnoval té starodávné a počestné činnosti, totiž ležení v posteli, že právě proto si vůbec uvědomil, jak lze proměnit strop Sixtinské kaple v úžasnou napodobeninu božského dramatu, které se mohlo odehrát pouze na nebesích.

Tón, kterým se teď mluvím proti zvyku ležet v posteli, je pokrytecký a nezdravý. Ze všech moderních nápadů, které jsou tak trochu dekadentní, není nic hroživějšího a nebezpečnějšího, než zvyšovat druhořadé a nedůležité složky chování na úkor těch důležitých a základních, na úkor neměnné, všeobecně známé a tragické lidské morálky. Existuje-li něco horšího než současné oslabení důležitějších stránek etiky, pak je to jediné, tohle posilování jejich slabších stránek. Dnes neplatí, že čistota je skoro tak důležitá jako zbožnost, naopak: čistotu jsme zbožnili, kdežto zbožnost pohoršuje. Dramatik může napadnout instituci manželství, pokud zachová společenské zvyklosti, a setkal jsem se s ibsenovskými pesimisty, kteří hlásali, že pít pivo je špatné, ale vypít jed je správné. Zejména je tomu tak ve věcech hygieny; zvláště co se týče ležení v posteli.

Vstávat brzy ráno považuje řada lidí za podstatnou součástmorálky, místo aby popravdě řekli, že je to věc osobního

vkusu a možností. Je to v podstatě praktická moudrost; a není na tom nic zvlášť dobrého, jako není nic zvlášť špatného na opaku.

Brzy ráno vstávají lakomci; a zloději prý vstávají už večer. Velkým nebezpečím pro naši společnost je to, že všechny její mechanismy jdou čím dál tím víc ztuha, kdežto její duch je čím dál tím labilnější. Naše každodenní práce a plány by měly být svobodné, pružné a tvůrčí; neměnné by měly být naše zásady a ideály. Boužel je to opačně; názory měníme neustále, kdežto oběd se nám nemění. Proto bych vítal, kdyby lidé měli silné a zakořeněné zásady, a co se jídla týče, ať obědvají někdy na zahradě, jindy v posteli nebo na střeše nebo na stromě. V diskusi by měli vycházet ze stejných základních principů" a přitom ať si debatují třeba v posteli nebo na lodi či v balóně. Tento děsný vzrůst dobrých návyků znamená vlastně přílišné zdůrazňování ctností, kterých pouhý zvyk může zneužít; znamená nedostatečné zdůraznění ctnosti, kterou návykem získat nelze, jako skvělé náhlé hnutí soucitu či upřímnosti. Když někdy znenadání dojde k takovému vnuknutí, můžeme selhat. Vstávat v pět hodin ráno si člověk zvykne. Ale dost dobře si nezvykne, budou-li ho chtít za jeho názory upálit, neboť první pokus obvykle končí fatálně. Měli bychom věnovat trochu víc pozornosti možnostem toho, co je hrdinské a nečekané. Až slezu z téhle postele, určitě udělám nějaký ukrutně ctnostný čin.

Pro ty, kdo hodlají studovat velké umění ležet v posteli, musím připojit důrazné varování. Je zřejmé, že se této činnosti musí holdovat s mírou, což platí jak pro ty, kdo mohou v posteli pracovat (například novináři), tak ještě víc pro ty, kdo nemohou (jako například profesionální lovci velryb). Ale to není ta výstraha, kterou mám na mysli. Jde o tohle: Když už ležíte v posteli, nevymýšlejte si důvody a vůbec se neospravedlňujte. Nemíním ovšem vážně nemocné. Ale když leží v posteli zdravý člověk, ať si tam leží a ať se neomlouvá; pak vstane jako zdravý. Ale bude-li to dělat z nějakého podřadného hygienického důvodu nebo bude-li to chtít zdůvodňovat vědecky, určitě vstane jako hypochondr.

DVANÁCT MUŽŮ

Jednoho dne, když jsem meditoval o morálce, popadli me (dovolte mi užít toho slova) a posadili mezi porotce, abych soudil lidi. Trvalo to sice několik týdnů, ale mne to připadalo velice náhlé a nahodilé. Udelali mě porotcem, protože bydlím v Battersea a jméno mi začíná na C. Když jsem se rozhlédl kolem sebe, zjistil jsem, že se na podobné předvolání dostavily k soudu davy lidí, z nich všichni bydleli též v Battersea a všichni měli jméno začínající též na C. Zdá se, že porotce předvolávají vždycky takhle hromadně podle abecedy. Abych tak řekl, jednou úřední ranou je Battersea zbaveno všech svých C a musí si se zbytkem abecedy poradit, jak nejlíp dovede. V jedné ulici chybí pan Cumberpatch, v druhé pan Chizzolpop, v třetí jakýsi Chucksterfield z Chucksterfieldu; děti brečí, že nemají tátu Cadgerboye; žena na rohu ulice pláče pro svého Coffintopa a nedá se utěšit. Usedáváme v dobré náladě a nenuceně na svá místa (nebot my cěčka z Battersea jsme chasa svetem protrelá), načež jakési individuum podobné zdětinštělému vojenskému lapiduchovi nám hlasem naprosto neslyšitelným předcítá přísahu. Chápeme však, že máme po právu a spravedlnosti soudit spor mezi Jeho Královskou Výsostí a obžalovaným, z nichž jeden ani druhý se zatím nedostavili.

Zrovna když jsem si říkal, že se král a obžalovaný třeba zatím přátelsky dohodnou v nedalekém hostinci, objevila se nad zábradlím lavice obžalovaných provinilcova hlava; kradl jízdní kola a byl strašně podobný jednomu mému známému. Tak tedy probíráme případ kračeže kol. Po právu a spravedlnosti soudíme spor mezi králem a obžalovaným ve věci bicyklu. A po stručné, ale rozumné diskusi dospíváme k závěru, že se to krále vůbec netýká. Pak přijde na radu žena, která zanedbávala své děti a která pusobí dojmem, jako by někdo zanedbával ji. A já jsem jeden z tech, kdo si myslí, že na tom něco je.

Celou dobu, kdy muj zrak vnímal tyto divné zjevy a muj mozek pronášel povrchní soudy, jsem v srdci cítil barbarskou lítost a strach, jaké lidé nikdy nebyli s to vyjádřit, ale jaké jsou presto motivem poloviny básní, co jich kdy bylo na svete napsáno. Ta nálada se nedá vystihnout ani přibližně, leda snad velmi chabe tím, když rekneme, že tragédie je nejhlubším výmo zem nekonečné hodnoty lidského života. Nikdy jsem nebyl tak blízko bolesti a tak daleko pesimismu. Normálně bych se o tech temných citech nemel vůbec zminovat, protože je to neobyčejně těžké. Mluvím o nich pouze z určitého a dost pádného duvodu: ve výhni obou techto citu jsem si totiž uvedomil zajímavou politickou a spolecenskou souvislost. Se zvláštní a nepopsatelnoujasností jsem pochopil, co vlastne porota znamená a proc se bez ní nikdy nemůžeme obejít.

Tendence naší doby smeruje dusledne k socialismu a profesionalismu. Chceme mít vycvicené vojáky, protože lépe bojují, školené zpeváky, ponevadž lépe zpívají, školené tanecníky, protože lépe tancí, odborně školené smíšky, protože se lépe смеjí a tak dál. Tuhle zásadu aplikovali nescetní současní spisovatelé na právo a politiku. Mnoho stoupencu fabiánského hnutí žádá, aby větší část naší politické práce vykonávali experti. Mnoho právních pedantu prohlásilo, že neškolenou porotu by mel plne nahradit školený soudce. Kdyby tento náš svet byl skutečne takříkajíc rozumný, myslím, že bychom si nemeli nac stežovat. Ale veškerá naše zkušenost a základy každého náboženství neklamne dokazují něco jiného: že ty čtyři nebo pet vecí, které jsou pro nás prakticky nejdůležitější, a které by každý mel znát, jsou vesmes takzvané paradoxy. To znamená, že se nám všem sice jeví jako docela prosté životní pravdy, ale že je pritom nedokážeme vyjádřit

slovy, aniž bychom se zapletli do zdánlivých protikladu. Jedna z nich je například neoddiskutovatelná známá vec, že nejvíc ra dosti a potešení obyčejne nachází ten, kdo se za nimi nejméne honí. Další je paradox odvahy, že strach nebývá nejlepší zpu sob, jak celit smrti. Kdo je tak neopatrný na své kosti, že vyleze na nějaký strmý útes nad morem, si možná tou neopatrností

své kosti zachrání. Kdo ztratí svůj život, zachová jej: to je zcela praktický a prozaický výrok. A jeden z těch čtyř nebo pěti paradoxů, který by se mohl naučit každé dítě žvatlající na mateřské lůžce, zní: Čím víc se člověk na nějakou věc dívá, tím méně ji vidí, a čím víc ji studuje, tím méně o ní ví. Proti fabiánskému tvrzení, že je třeba důvěřovat právě školeným lidem, expertům, by se nedalo vůbec nic namítnout, kdyby bylo skutečně pravda, že ten, kdo nějakou věc studuje a dělá každý den, vidí čím dál tím víc její význam. Jenže ono to tak není. On vidí její význam čím dál tím méně.

25

I

I

A stejně se vede nám všem každý den, ledaže bychom se neustále nablížíli k vdečnosti a pokore, když se nám význam oblohy hlukem scvrkává před očima.

Urcit, člověk, který by lidi trestal, je ovšem hrozný úkol. Ale hned to sil člověk zvykne, jako si zvykne na jiné hrozné věci; myslíme si na slunce. Na mužích zákona, ať jsou to soudcové, úředníci, advokáti, detektivové nebo strážníci, není hrozné to, že jsou zlí (někteří jsou dobří) ani že jsou hloupí (někteří jsou docela inteligentní); hrozné je prostě to, že si na své povolání zvykli.

Oni už vlastně nevidí na lavici obžalovaných provinilce; vidí jen obvyklého člověka na obvyklém místě. Nevidí už strašnou soudní síň, vidí jen své pracoviště. A proto instinkt křesťanské civilizace velmi moudře prohlásil, že jejich rozsudky musí mít pokaždé plivčerstvé krve a čerstvého myšlení zvenci. Přijdou lidé, kteří uvidí soudní síň a dav diváků a hrubé tváře policistu a profesionálních zločinců, zchrátralé obličeje nicemů, neskutečné tváře gestikulujících právníků, a budou se na to všechno dívat, jako se díváme na nový film nebo na dosud nespátný balet. Naše civilizace rozhodla, a rozhodla velmi správně, že urcovat lidskou vinu nebo nevinu je úkol příliš závažný, než aby byl svěřen jen školeným odborníkům. Preje si mít v té strašné záležitosti jasno, a tak volá lidi, kteří neznají zákony o nic lépe než já, ale kteří jsou schopni cítit to, co jsem cítil já, když jsem seděl mezi porotci. Kdykoli chce zkatalogizovat knihovnu, objevit sluneční systém nebo jinou takovou malíckost, pozve si odborníky. Ale když jde o něco skutečně vážného, povolá dvanáct obyčejných lidí, aby na to dohlédli. Totéž udelal, pokud si vzpomínám, i Zakladatel křesťanství.

Co jsem našel v kapse

KDYSI, TO JSEM BYL JEŠTE VELMI MLADÝ, JSBM SH setkal s jedním z těch mužů, kteří udelali impérium tím, čím jsou - měl astrachánový kabát a astrachánový knír - hustý, cel'ný, vlnící se knír. Jestli si ten knír oblékal současně s kabátem, nebo jestli mu jeho napoleonská vůle umožňovala pestovat vousy nejen na obvyklém místě, ale i na šatech, to nevím. Pouze si vzpomínám, jak mi řekl: "Dneska se člověk nikam nedostane, pokud bude lelkovat s rukama v kapsách." Odpověděl jsem mu na to s obvyklou drzostí, že se třeba nekam dostane, bude-li je strkat do cizích kapes; načež se začal ohánět morální evolucí, takže si myslím, že na mých slovech něco bylo. Vzpomněl

jsem si na tu událost, ponevadž je spojena s jinou událostí, pokud to tak lze nazvat -, která se mi přihodila nedávno. Pouze jednou v životě jsem dělal kapsáře, a to ještě (snad z jakési roztržitosti) ve vlastní kapse. Takhle se to dá opravdu nazvat, protože když jsem si vyndal věci z kapsy, prožíval jsem prinejmenším podobnou nejistotu a napětí, jako mívají zloději. Neměl jsem nejmenší tušení, co tam najdu, a byl jsem na to velmi zvědav. Říkal, že si potrpím na porádek, by byla asi přehnaná chvála. Ale obvykle mívám docela slušný přehled o svých věcech a dovedu vždycky říct, kde jsou nebo co jsem s nimi udelal, pokud je nestreím do kapsy. Jakmile sklouznou do těch neznámých hlubin, mohu jim jen zamávat na rozloučenou jako Vergil v Řádu. Domnívám se, že věci, které zmizely v mých kapsách, tam stále ještě jsou; stejný předpoklad platí i o věcech, které jsem hodil do moře. Avšak na bohatství nashromážděné v obou těchto bezdenných propastech pohlížím se stejně uctívou neznalostí. Moje prý na konci světa vydá své mrtvé; myslím, že při stejné příležitosti vypočodují z mých kapes dlouhé rady nejroztodivnějších věcí. Už jsem úplně zapomněl, co tam všechno je; a kromě peněz by mě rozhodně neprekvapilo nic, co bych tam našel.

Takový byl aspon do té doby stav mé nevinnosti. Chci zde jenom stručně připomenout onu zvláštní, mimorádnou a jedinečnou okolnost, která mě vedla k tomu, abych si chladnokrevně a s rozvahou obrátil kapsy naruby. Bylo to během dosti dlouhé cesty ve vagóně třetí třídy. Schylovalo se k večeru, ale mohlo to být i jindy, protože všechno, co by se podobalo zemi či obloze, světlu či stínu, bylo jakoby přemalováno velkým mokrým štetcem, který to zakryl nehybnou clonou úplně bezbarvého deště. Nemel jsem knihy ani noviny. Nemel jsem dokonce ani tužku a papír, abych mohl psát náboženskou epiku. Na stěnách vagónu nebyly žádné reklamy, jinak bych se byl ponoril do jejich studia, neboť sebestmenší množství tištěných slov postací, aby podnítilo dumyslné a složité myšlenkové pochody. Když si přectu reklamu na "Slup.ecní mýdlo", vycerpám nejprve všechny aspekty slunecmlo kultu, Apollóna a poezii léta a pak přejdu k poněkud nesourodému pojmu mýdlo. Ale nebyla tam ani tištěná slova ani obrázky. Nebylo tam nic než holádrevená stěna uvnitř vozu a nic než mokrá dešťová stěna venku. Já ovšem co nejrozhodněji popírám, že může existovat něco nezajímavého. A tak jsem si prohlížel spáry stěn a sedadel a začal usilovně přemýšlet o tak okouzlivé věci, jako je dřevo. Zrovna když jsem málem přišel na to, proč byl Kristus zrovna tesařem a ne zedníkem nebo pekářem nebo necím jiným, vyskocil jsem jako když mě bodne, neboť jsem si uvědomil, že mám kapsy. Nosil jsem s sebou neznámý poklad. Britské muzeum a kensingtonská sbírka kuriozit visely na mně na různých místech. Začal jsem ty věci vyndávat.

Nejdřív jsem narazil na celé kupy a hromady tramvajových lístků z Battersea. Snášely se na podlahu jako konfety na bále. Nejprve se ovšem dotkly mých vlasteneckých citů, takže jsem zaslzel; rovněž mi poskytly hledané ctivo, neboť na jejich zadní straně jsem našel krátká, ale výstižná pojednání o nejakých prášcích. Relativně vzato jsem mohl ve své tehdejší osamlosti považovat tyto lístky za skrovnou, ale vybranou vedeckou knihovnu, a kdyby má cesta trvala (což se tehdy zdálo pravděpodobné) několik měsíců, představoval jsem si, že s kritickým odstupem proberu všechny tyto pilulky a na základě poskytnutých dat složím argumenty pro a proti. Nejvíce však na mě působila symbolika těchto lístků. Neboť jako je výrazem anglického vlastenectví kříž svatého Jirí, tak představovaly tyto útržky papíru všichni ten lokální patriotismus, který je teď snad největší naděj Anglie. Další věc, kterou jsem vytáhl, byl kapesní nuž. Kapesní nuž by sám o sobě vyžadoval, což snad ani nemusím zdurazňovat, tlustou knihu mravních úvah. Nuž představuje jeden z těch

28

nejstarších praktických základů, na něž spocívají sloupce I'III(I naší kultury. Kovy, tajemství materiálu jako je železo n b() ocel, mě téměř oslnily a uvedly do jakéhosi snění. Videl jsem nitro zšerelého vlhkého lesa, kde praveký člověk našel mezi obyčejnými kameny onen zvláštní kámen. Videl jsem slepý a krutý boj, kde se kamenné sekery a nože lámaly o něco lesklého a nového v ruce jediného zoufalého bojovníka. Slyšel jsem všechna kladiva na všech kovadlinách světa. Videl jsem všechny meče feudálních válek a všechno dobro i zlo prumy slové revoluce. Neboť nuž je jen malý meč. Otevřel jsem ho a podíval se na ten trpytivý a hrozný jazyk, kterému říkáme cepel; a napadlo mě, že je to možná symbol nejstarších potřeb člověka. Ale hned nato jsem zjistil, že se mýlím; neboť jako další jsem vytáhl z kapsy krabicku zápalek. A spatřil jsem oheň, který je ještě silnější než ocel, starý mocný ženský živel, to, co všichni milujeme, ale čeho se netroufáme dotknout. Pak jsem našel křidu; a viděl jsem v ní všechno umění a všechny fresky světa. Pak přišla mince velmi malé hodnoty; a já jsem na ní spatřil nejen obraz a nápis našeho císaře, ale všech vlád a rádu od počátku světa. Nemám ani dost místa, abych vypočítal, co všechno bylo v tom dlouhém a nádherném průvodu básnických symbolů, který vycházel z mých kapes. Ani nedovedu všechny ty věci popsat. Ale mohu říci, co jsem v kapse nenašel. Nenašel jsem jízdenku.

Záhada b'ech'anu

víc NEŽ PŘED MĚSÍCEM', tK: DYŽ JSEM SE CHYSTAL z Londýna na dovolenou, přišel' do mého bytu v Battersea jeden můj přítel a zastihl mě, jaR balím kufrů.

"Vypadá to, že odjíždíš na cesty," řekl. "Kampak máš namířeno?"

S řemenem mezi zuby jsem odvětil: "Do Battersea." "Jestli to má být vtip," řekl, "tak jsem ho nepochopil."

"Jedu do Battersea," opakoval jsem, "do Battersea přes Pa

říž, Belfort, Heidelberg a Frankfurt. To, co jsem řekl, nebyl vtip. Byla to docela prost(í pravda. Projedu celý svět, abych

znova objevil Battersea. Někde v mořích zapadajícího či vycházejícího slunce, někde na nejzazším souostroví zeměkoule je malý ostrov, který chci najít: ostrov s nízkými zelenými kopci a velkými bílými útesy. Cestovatelé mu prý říkají Anglie (skotští cestovatelé mu prý říkají Británie) a povídá se, že prý někde v srdci té země je krásné místo, které se jmenuje Battersea. "

"Přece ti nemusím vysvětlovat," řekl můj přítel a zatvářil se vědecky, jako by chtěl něco porovnávat, "že Battersea je tady?" "

"Je to úplně zbytečné," odpověděl jsem, "a z mého hlediska to není pravda. Já tu Battersea nevidím. Ani Londýn ani Anglii. A taky nevidím tamty dveře. Nevidím tuhle židli: protože mi oči zastřel mrak ospalosti a zvyku. Jediný způsob jak prohlédnout je odjet někam jinam; a to je pravý důvod cestování: pravá radost z dovolené. Nebo si myslíš, že jedu do Francie proto, abych viděl Francii? Myslíš, že jedu do Německa, abych viděl Německo? Bude se mi tam líbit, ale není to to, co hledám. Hledám Battersea. Důvodem cestování není navštěvovat cizí země; důvodem je to, abychom nakonec vstoupili do vlastní země jako do cizí. Upozorňuji tě, že tenhle kufr je masivní a těžký, a jestli řekneš slovo ‚paradox‘, hodím ti ho na hlavu. Já jsem svět neudělal a neudělal jsem ho paradoxní. Moje chyba to není; a je to pravda: jediný způsob, jak se dostat do Anglie, je dostat se z Anglie."

Když jsem se pak po měsíci cestování vracel domů, byl jsem i tak překvapen, že je to přesně, jak jsem říkal. Anglie mi připadala zároveň pěkně nová i pěkně stará. Nejlepší je přistát

v, E>overu (otřepané fráze většinou !'ladí), 10 ('luvlk hn.tlllvhl tU; krásnou kouzelnou zahradu Kentu, kturrt JtI
IIlltltlnn(1.b_111I - ale přitom typickou nadsázkou - bohaté pro"loty nnnlll\ kp
ho venkova. A náhodou i jedna spolucestující, II níž Jlltlm M" (\111 db 'hovoru, cítila tutéž svěžest, i když z jiného
dřívodu. nylll 10 Američanka, která navštívila Evropu, ale dosud nevid61n An.

gHia vyjadřovala své nadšení tím prostým a nádherným.zpřlso

eem, typickým pro Američany, kteří jsou největšími idealisty ,na světě. Jediné nebezpečí tkví v tom, že se idealista stane snadno modloslužebníkem. Američané propadli idealismu natolik, že zbožňují i peníze. Ale (jak by řekl známý americký povídkář) to sem nepatří.

"Nikdy předtím jsem v Anglii nebyla," řekla Američanka,

"ale je to tu tak hezké, že mám pocit, jako by šlo jen o velmi dlouhou nepřítomnost."

"To máte pravdu," řekl jsem, "už jste odsud tři sta let."

"Máte tady spousty břečťanu," poznamenala. "Pokrývá kostely a zarůstají jím domy. My máme taky břečťan, ale nikdy jsem ho neviděla takhle bujný."

"To je zajímavé," odpověděl jsem, "já si totiž dělám takový malý seznam toho, co je v Anglii lepší. Pouhý měsíc na konti

mentě, pokud se díváte nezaujatě, vás poučí, že existuje řada věcí, které jsou lepší v cizině. Všecko, co Daily Mail považuje

za typicky anglické, je lepší v cizině. Ale pak jsou věci, které jsou velmi anglické a velmi dobré. Na příklad uzený losos a svobodný obchod a zahrady před domem a osobní svoboda a alžbětinské drama a drožky a kriket a pan w m Crooks. Především existuje šťastný a posvátný zvyk se při snídani hodně najíst. Nedovedu si představit, že Shakespeare začínal den rohlíkem a kávou jako Francouzi nebo Němci. Určitě snídal slaninu nebo slanečka."

"Musím se. pořád dívat na ten břečťan," řekla Američanka, "je to takové osvěžující."

A zatímco se dívala na břečťan, otevřel jsem poprvé po několika týdnech anglické noviny a četl řeč ministerského předsedy Balfoura, ve které žádal, aby byla sněmovna lordů zachována, protože prý v Anglii představuje něco na způsob trvalé

ho veřejného mínění, co je povzneseno nad výkyvy politických stran. Zcela určitě je ministerský předseda upřímný vlastenec, člověk, který ze svého hlediska přemýšlí dlouho a vážně o veřejných potřebách a je kromě toho i zcela mimořádně nadaný.

Záhada b'čťanu

v, E>overu (otřepané fráze většinou !'ladí), 10 ('luvlk hn.tlllvhl tU; krásnou kouzelnou zahradu Kentu, kturrt JtI
IIlltltlnn(1.b_111I - ale přitom typickou nadsázkou - bohaté pro"loty nnnlll\ kp
ho venkova. A náhodou i jedna spolucestující, II níž Jlltlm M" (\111 db 'hovoru, cítila tutéž svěžest, i když z jiného
dřívodu. nylll 10 Američanka, která navštívila Evropu, ale dosud nevid61n An.

gHia vyjadřovala své nadšení tím prostým a nádherným.zpřlso

eem, typickým pro Američany, kteří jsou největšími idealisty ,na světě. Jediné nebezpečí tkví v tom, že se idealista stane snadno modloslužebníkem. Američané propadli idealismu natolik, že zbožňují i peníze. Ale (jak by řekl známý americký povídkář) to sem nepatří.

"Nikdy předtím jsem v Anglii nebyla," řekla Američanka,

"ale je to tu tak hezké, že mám pocit, jako by šlo jen o velmi dlouhou nepřítomnost."

"To máte pravdu," řekl jsem, "už jste odsud tři sta let."

"Máte tady spousty břečťanu," poznamenala. "Pokrývá kostely a zarůstají jím domy. My máme taky břečťan, ale nikdy jsem ho neviděla takhle bujný."

"To je zajímavé," odpověděl jsem, "já si totiž dělám takový

malý seznam toho, co je v Anglii lepší. Pouhý měsíc na kontinentě, pokud se díváte nezaujatě, vás poučí, že existuje řada věcí, které jsou lepší v cizině. Všecko, co Daily Mail považuje za typicky anglické, je lepší v cizině. Ale pak jsou věci, které jsou velmi anglické a velmi dobré. Na příklad uzený losos a svobodný obchod a zahrady před domem a osobní svoboda a alžbětinské drama a drožky a kriket a pan w m Crooks. Především existuje šťastný a posvátný zvyk se při snídani hodně najíst. Nedovedu si představit, že Shakespeare začínal den rohlíkem a kávou jako Francouzi nebo Němci. Určitě snídal slaninu nebo slanečka."

"Musím se. pořád dívat na ten břečťan," řekla Američanka, "je to takové osvěžující."

A zatímco se dívala na břečťan, otevřel jsem poprvé po několika týdnech anglické noviny a četl řeč ministerského předsedy Balfoura, ve které žádal, aby byla sněmovna lordů zachována, protože prý v Anglii představuje něco na způsob trvalé

ho veřejného mínění, co je povzneseno nad výkyvy politických stran. Zcela určitě je ministerský předseda upřímný vlastenec, člověk, který ze svého hlediska přemýšlí dlouho a vážně o veřejných potřebách a je kromě toho i zcela mimořádně nadaný..

Bohužel však jsem si přes tohle všechno, když jsem přečetl tu řeč, s těžkým srdcem řekl, že budu muset do svého seznamu typicky anglických věcí, jako je uzený losos a kriket, připsat ještě poločku, a to typicky anglický podvod. Ve Francii se všichni napadají a hájí pro to, jaké jsou. Katolická církev se napadá proto, že je katolická, a brání proto, že je katolická. Republika se brání proto, že je republikánská, a napadá proto, že je republikánská. Ale tady nejschopnější a anglických politiků utěšuje každého tím, že sněmovna lordů vlastně není sněmovnou lordů, nýbrž něčím docela jiným, že ti nabíli párové problematického původu, s kterými se vidá každý večer, jsou ze záhadných důvodů jakýmsi experty na psychologii demokracie; že když chcete vědět, co chtějí velmi chudí, že se máte ptát těch velmi bohatých, a když chcete zjistit pravdu o Kotěhlkách, že se musíte jít zeptat do Zlámané Lhoty. Kdyby byl tento konzervativní obránce sněmovny lordů logickým francouzským politikem, byl by to prostě lhář. Ale že je politikem anglickým, je to básník. Angličané rádi věří, že je všechno tak, jak by mělo být, anglický optimismus ve spojení s bujnou anglickou fantazií vítězí i nad zřejmými fakty. Chladně vědecky vzato ministerský předseda samozřejmě ví, že skoro všichni lordi, pokud se jimi nestali náhodou, se zušlechtili pomocí úplatků. Zná zrovna tak, jako znají všichni poslanci (jak prohlásil výtečně Hilaire Belloc), jména pářů, kteří si své šlechtictví koupili. Ale magické kouzlo utěšování a radost, že přesvědčuje sebe i jiné, je příliš silná, než aby ustoupila těmto základním informacím; rozhodně mu jaksi unikají a on upřímně a vážně vyzývá Angličany, aby spolu s ním obdivovali vznešený, nad obecným blahem bdící senát, přičemž úplně zapomněl, že se ten senát ve skutečnosti skládá z idiotů, jimiž on osobně pohrdá, nebo z dobrodruhů, které on osobně povýšil do šlechtického stavu.

"Ten váš břečťan je tak nádherně jemný a hustý," řekla Američanka. "Zdá se mi, že ho máte skoro všude. Musí to být nejpoetičtější věc v Anglii."

"Je velmi krásný," odpověděl jsem, "a velmi anglický." Charles. Dickens, který byl snad ještě angličtější než Anglie, napsal o kráse břečťanu jednu ze svých nečetných básní. Ano, rozhodně bychom měli břečťan obdivovat, je tak přítulný, tak radostně zádušný a zvláštním způsobem milý. Měli bychom ho obdivovat; a měli bychom se modlit, aby neudusil strom.

Jízda na státní útraty

NEDÁVNO JSEM K SVÉMU PŘEKVAPENÍ STIHL

vlak; byl to vlak do východních hrabství a stihl jsem ho jen taktak. A když jsem podél něho běžel (za všeobecného obdivu),

všiml jsem si, že je tam dost zvláštní a neobvyklá řada vagónů s nápisem "zadáno". Na pěti, šesti, sedmi, osmi, devíti vozech

byl nalepen ten malý lístek: z pěti, šesti, sedmi, osmi, devíti oken vyhlíželi blahosklonní pánové se sebevědomou pýchou vlastníků. Zdálo se, že jejich těla jsou neprostupnější než obvykle a že jejich obličejové jsou nezvykle klidné. Na dostihy jet nemohli, už proto, že Derby leží na opačné straně, a toho dne se nic nekonalo. Sotva to mohl být král. A francouzský prezident také ne. Protože tyto vzácné osobnosti sice chtějí mít během tří hodin své cesty soukromí, ale zato se pak musí objevit aspoň tři minuty na veřejnosti. Shromáždil by se tu dav, aby je viděl nastupovat do vlaku. Ale nic takového tady nebylo, ani dav ani policejní kordon.

Kdo byli ti úctyhodní lidé, co zabrali ve vlaku víc míst než školní výlet a byli nepřístupnější a slavnostnější než královská suita? Proč jich bylo tolik a proč byli záhadnější než panovník sám? Možná, že nás navštívil car, místo aby naše královská rodina vykonala návštěvu u něj. Nebo snad jede sněmovna lordů na snídani? Čekal jsem a přemýšlel, až vlak zpomalil a zastavil na nějaké stanici ve směru do Cambridge. A tam ti velcí ne

prostupní pánové vystoupili a za nimi vylezli vzácní držitelé zadaných míst. Byli slušivě oblečení v jednobarevných šatech, pěkně ostříhání a - připoutáni jeden k druhému řetězem. Podíval jsem se na jednoho spolucestujícího a naše oči se se tkaly. Byl to malý, unaveně vypadající človíček, a jak jsem se později dověděl, pocházel z Cambridge. Vypadal na řemeslníka, řekněme krejčovského tovaryše nebo hodináře. Abych na vázal hovor, prohodil jsem, kam asi ti trestanci jedou. Kolem úst mu zahrál úsměv s podvědomou ironií chudých: "Nó, na riviéru to asi nebude, s lopatičkama a kyblíčkama. " Docela se mi to líbilo a ve snaze udržet žertovný tón jsem vyslovil domněnku, že to možná vezou do Cambridge takhle spoutané profesory. A poněvadž v Cambridgi bydlel a několik profesorů znal, zřejmě se mu ta představa zamlouvala. Když jsme se přestali smát, nastalo náhlé ticho; a nevýrazné šedé oči toho človíčka

32

33

Iposmutněly a zuly vóťší prázdnotou než širé moře. Věděl jsem, co si myslí, pro<)_o jsem si myslel totéž; protože všichni moderní sofisté jsou pouze sofisté, kdežto lidé zůstanou lidmi. Nakonec řekl (II sedělo to, jako poslední nota písničky, na kterou se rozpomenete): "N 6, asi to tak musí bejt." A v těch třech fázích, v jeho první v_tě, v mlčení, jež následovalo, a v tom, co řekl nakonec, byly t_i velké základní prvky anglické demokracie: hluboký smysl pro humor; hluboký smutek a hluboký pocit bezmocnosti.

Ve vlaku se setkáte s lidmi, jako byl ten člověk, s kterým jsem mluvil já: citově ukázněný a rozumově na pochybách. Nikterak se nevyžívá v hnusných věcech, které by "udělal těm lumpům" on, pouze s hořkostí cítí, jak by bylo hezké, kdyby se nemuselo dělat vůbec nic. Ale něco se dělat musí. "Asi to tak musí bejt." Je to prostě člověk zdravého rozumu a lze ho definovat jenom takhle: V srdci tragédii, v hlavě komedii.

Hlavní potíž, dojde-li k diskusi o správném zacházení se zlo

činci, záleží v tom, že obě strany projevují svůj. názor bez přímého lidského citění. Ti, co odsuzují zlo, jsou stejně chladní jako ti, co zlo konají. Humanitářství je stejně nelítostné jako nehumánnost.

Uvedu praktický phldad. Myslím, že bití zavedené v našich věznicích je jen sprosté týrání. Ten vědecký doprovod, foto

grafování, lékařský dozor, jen dokazuje, že se došlo k nejzazší

mezi. Důtky nejsou nic jiného než skřípec zbavený rozumo

vých důvodů. S tímto přesvědčením otvírám humanitářské

knihy a časopisy a nacházím větu jako "Bití je pozůstatek barbarských dob". Ale pluh také. A rybářská síť také. A roh a hůl a oheň, který v zimě hoří v krbu. Pozůstatek barbarských dob - jaká je to nesmírně otřepaná fráze, a tou chceme útočit! Je to zrovna, jako kdyby šel někdo nahý po ulici a my jsme mu řekli, že jeho šaty zrovna neodpovídají poslední módě. Je-li něco pozůstatkem barbarství, nemusí na tom ještě být nic špatného. Tanec je pozůstatek barbarství. Člověk je porůstatek barbarství.

Ale mučení není vůbec pozůstatek barbarství. Je to prostě

pozůstatek hřichu; a srovnávací historie to může docela dobře

nazvat pozůstatkem civilizace. Mučení bylo vždy důmyslné a umělecké, kdykoli všechno ostatní bylo důmyslné a umělecké. Bylo detailně komplikované na sklonku římské říše, v bohatém a oslnivém šestnáctém století, za centralismu francouzské monarchie sto let před revolucí i za velké čínské civilizace až do dneška. To je právě to strašlivé, co nesmíme zapomenout. Větší znalosti a zjemnělost zdaleka ještě neznamenají, že se člověk spontánně vzdaluje mučení. Možná, že se mu přibližujeme. Musíme vědět, co činíme, máme-li se vyhnout obrovské tajné krutosti, která až dosud byla korunou každé historické civilizace.

Vlak jede rychleji slunnou krajinou. Trestance vysadili, jenže nevím, co s nimi udělali.

Nelze llni dost často opakovat, že skutečná demokracie je pokus dát (jako veselá a.,příjemná hostitelka) slovo také lidem plachým, stydlivým a upejpavým. Neboť praktickým úkolem státní politiky, stejně jako praktickým úkolem přátelského večírku je, aby byl< povýšen, kdo se poníží. Na večírku bývárovněž jasné, že kdo se povyšuje, musí být ponížen, pokud možná bez fyzického násilí. Lidé mluví o demokracii, jako by byla hrubá a bouřlivá: je to zřejmý omyl a zakládá se na pouhém historickém podání. Hrubou a bouřlivou byla vždy aristokracie,neboť ta se obrací na lidi sebevědomé. Demokracie se obrací na docela jiné lidi. Demokracie znamená dát volební hlas těm, kdo by nikdy neměli odvahu vládnout; a (podle křesťanské etiky) vládnout by měli právě ti lidé, kteří k tomu nemají odvahu. Názorným příkladem této pravdy byl můj spolucestující z vlaku.

Ale jediné dva typy, které slyšíme v této diskusi o zločinu a trestu, jsou dva velmi vzácné a abnormální typy. Předně skalní sentimentalista, který mluví, jako by neexistoval vůbec žádný problém; jako by fyzická laskavost byla lékem na všechno; jako by stačilo Nerona konejšit a Ivana Hrozného hladit. Tato pouhá víra ve fyzické humanitářství není

sentimentální, je snobská. Neboť je-li příčinou ctnosti blahobyt a pohodlí, měli by být blahobytní a pohodlní lidé ctnostní - což je nesmysl. Za druhé existuje ještě slabší a rozředěnější typ sentimentalisty, který prská: "Seřežte ty lumpy!", nebo který vykřikuje s obscenní nevinností, co by "udělal" s určitým člověkem on ovšem vždy za předpokladu, že by ten člověk měl svázané ruce.

Z obou typů je tenhle zženštilější; ale oba jsou slabé a nevyrovnané. A v moderním bábelu je slyšet jen tyhle dva, sentimentálního humilitáře a sentimentálního kruťáka. Ve vlaku je potkáte zřídka. Zato v debatě se neutkáte s nikým jiným.

34

35

I

fLoutkové divadlo

DOSPĚLÍ LIDÉ SI NEHRAJÍ S HRAČKAMI Z JEDNOHO důvodu; a je to pádný důvod. Je to proto, že takové hraní zabere mnohem víc času a dá mnohem víc práce než cokoli jiného. Hráti si jako si hrají děti, je ta nejvzácnější věc na světě; a jakmile se dostaví drobné povinnosti a starosti, musíme se do určité míry vzdát tak ohromného a náročného životního plánu. Máme dost sil na politiku a obchod, na umění a filozofii; ale nemáme dost síly na hraní. To je pravda, kterou potvrdí každý, kdo si jako dítě někdy s něčím hrál; každý, kdo si hrál s kostkami, s panenkou nebo s vojáčky. Novinářské zaměstnání, kterým si vydělávám na živobytí, se nevykonává tak důsledně jako tahle práce, kterou se nevydělá vůbec nic.

Vezměte třeba ty kostky. Vydáte-li zítra knihu o dvanácti svazcích nazvanou "Teorie a praxe evropské architektury", vaše dílo bude možná pracné, ale v podstatě zbytečné. Není tak vážné jako práce dítěte, které staví kostky, jednu na druhou; a to z toho prostého důvodu, že když se vám to dílo o architektuře nepovede, stejně vám nikdo s konečnou platností a úplnedokáže, že je špatné. Ale když se nepovede stavba z kostek, tak to prostě spadne. A dítě, pokud vím, začne slavnostně a smutně stavět znova. Kdežto autora, jak známo, nepřiměje nic na světě, aby sedl a pokusil se svou knihu zlepšit, natož napsat ještě jednou.

Nebo panenky. Je mnohem snazší se zajímat o nějaký výchovný problém než se starat o panenku. Napsat výchovný článek je stejně snadné jako napsat článek o karamelách nebo o tramvaji. Ale starat se o panenku je skoro tak těžké jako starat se o dítě. Malé holčičky, které potkávám na ulici v Battersea, zbožňují své panenky tak, že mi to připadá spíš jako modloslužba než jako hra. V některých případech se stala láska a péče o tento umělecký symbol skutečně důležitější než lidská realita, kterou, myslím, měla hračka původně představovat.

Vzpomínám si v Battersea na jedno děvčátko, které vozilo v kočárku pro panenku mladší sestřičku. Když jsem se jí zeptal, proč ji tam dává, odpověděla: "Nemám panenku, tak mi ji dělá . naše mimino." Příroda napodobuje lidský výtvar. Nejprve na hrazovala panenka dítě, potom je dítě pouhou náhražkou

36

III

panenky. S tím ovšem souvisí ještě jiná věc; takový zájem o panenky zabere většinu myšlení a konání; skoro jako by šlo o skutečnou dítě, které má ta loutka představovat. A uvědomme si jedno: ten, kdo píše o mateřství, je pouhý výchovný pracovník či pedagog; ale dítě, které si hraje s panenkou, je matka.

Nebo vojáčky. Ten, kdo píše článek o vojenské strategii, píše prostě jen článek, a to je hrůza. Ale chlapec, který si hraje s cínovými vojáčky, je jako generál, který řídí skutečné vojenské tažení. Musí ze všech svých mladistvých sil myslet na to, co dělá; kdežto válečný dopisovatel nemusí myslet vůbec. Jeden dopisovatel nedávno napsal po zjetí generála Methuena: "Tato obnovená aktivita generála Delareye* je pravděpodobně způsobena nedostatkem zásob". O několik odstavců výše se tentýž vojenský kritik zmiňuje, že Delarey byl ve velké tísní, protože ho pronásledovala kolona vedená Methuenem. Methuen tedy honil Delareye, a Delareyova aktivita byla způsobena nedostatkem zásob. Jinými slovy, byl by stál na místě, kdyby ho nikdo nehnal. Poběžím-li za Jonesem se sekerou a on se obrátí a bude se mne chtít zbavit, pak je jediné možné vysvětlení to, že má málo peněz ve spořitelně. Nedovedu si představit, že by některý hoch, který si hraje s vojáky, mohl být takhle blbý. A kromě toho každý, kdo si na něco hraje, to musí brát úplně vážně; kdežto píšete-li článek, jak sám vím velmi dobře, můžete napsat, co vám napadne.

Dospělí, všeobecně řečeno, se neúčastní dětských her ne proto, že by je to nebavilo, nýbrž prostě proto, že na ně nemají kdy. Nemohou si dovolit vynaložit tolik práce a času a uvažování na tak velkou a vážnou věc. Už delší dobu se snažím na psát hru pro malé loutkové divadlo, takové, které obvykle hrává za dvě pence, když je barevné, a za penny, když je černobílé. Jenže já jsem si nakreslil a nabarvil figurky a kulisy sám, což mě také osvobodilo od potupné povinnosti platit jednu nebo dvě pence; musel jsem zaplatit pouze šilink za dobrý kartón a šilink za špatné vodové barvy. Pracoval jsem sice na tom divadélku mnohem víc než na kterékoli své povídce nebo článku, ale nejsem s to je dokončit;

* týká se jihoafrické (burské) války (1899-1902). Burský generál Delarey zajal raněného britského generála lorda Methuena, avšak propustil ho, poněvadž mu nemohl poskytnout lékařskou pomoc.

37

je to na mě příliš těžké. Musel jsem toho nechat a věnovat se lehčímu zaměstnání, jako například psaní životopisů velkých lidí. Hra o svatém Jiří a o draku, kvůli níž jsem po nocích propálil tolik petroleje (musí se malovat při petrolejce, protože takové bude pak osvětlení), stále ještě nemá dvě křídla sultánova paláce a kromě toho chybí zařízení na vytahování opony, které by bylo pochopitelné obsluze a fungovalo.

Tohle všechno ve mně probouzí pocit objasňující skutečný význam nesmrtelnosti. Na tomhle světě nemůže člověk mít čistou radost. Jednak proto, že by byla nebezpečná pro nás i pro sousedy, ale také proto, že čistá radost znamená příliš námahy. Budu-li někdy na jiném a lepším světě, doufám, že budu mít dost času, abych mohl pořád hrát loutkové divadlo; a doufám, že budu mít dost božské a nadlidské energie, abych zahrál aspoň jednu hru bez chyby.

IPřitom stojí za úvahu filozofie loutkového divadla. Lze odtud odvodit veškerou základní morálku, kterou potřebuje moderní člověk. Z uměleckého hlediska nám připomíná hlavní princip umění, zásadu, u níž je v naší době největší nebezpečí, že bude zapomenuta. Mním to, že umění záleží v omezení; je vlastně omezení. Umění nerozvíjí věci, umění je sestřihuje, jako já vystřihuji nůžkami velice ošklivé podoby svatého Jiří draka. Platonovi, který měl rád přesně vymezené pojmy, by se můj kartonový drak zamlouval; protože i když má málo jiných uměleckých kvalit, vypadá velice jako drak. Moderní filozof, který miluje nekonečno, si může nechat kartonový arch vcelku. Nejumělečtější na divadelním umění je právě to, že je divák pozoruje oknem. To platí i o horších divadlech, než je moje; i v královském dvorním divadle se člověk dívá oknem. Ale výhodou malého divadla je právě to, že se díváte malým oknem. Což jste si nevšimli, jak překvapivě pěkná bývá krajina, když ji vidíme pod obloukem? Ten ostře vyhraněný tvar, který vylučuje vše ostatní, není jen podporou krásy; je to podstata krásy. Nejkrásnější část každého obrazu je rám.

Tohle platí zejména o loutkovém divadle; tím, že zmenšíme měřítko, můžeme předvádět děje mnohem rozsáhlejší.

Protože je to divadlo tak malé, můžeme docela snadno předvést zemětřesení na Jamaice. Poněvadž je tak malé, můžeme snadno znázornit i soudný den. A právě pokud je omezené, může se zabývat pádem měst i pádem hvězd, kdežto velká divadla musí

šetřit, protože jsou velká. Až pochopíme tohle, pak také pochopíme, proč svět vždy čerpal svou inspiraci především od malých národů. Obrovská řecká filozofie se vešla snáz do malých Athén než do rozsáhlé říše perské. Pro svůj očištec, nebe, a peklo našel Dante dost místa v úzkých uličkách Florencie. V Britském impériu by se býval zadusil. Velké říše jsou nutně prozaické; protože je nad lidské síly psát velkou báseň v tak velkém měřítku. Velké myšlenky lze předvádět jen na malém prostoru. Mé loutkové divadlo je stejně filozofické jako athénské drama.

38

39

IDvoupencová tragédie

Můj VZTAH K ČTENÁŘŮM MÁ DLOUHOU TRADICI a byl vždycky velmi přátelský, mám však dojem - snad právě z tohoto důvodu - že přišel čas, abych se přiznal k velkému životnímu zločinu. Stalo se to už dávno; nezdá se, že se ozve špatné svědomí opožděně a odhalí temné události až dlouho potom, co k nim došlo. Nemá to nic společného s orgiemi antipuritánské ligy. Tato organizace je tak odporně slušná, že jistě noviny, které o ní nedávno psaly, se zmiňovaly o

mém příteli Edgaru Jepsonovi jako o kanovníkovi; a podobné tituly jsou prý připraveny pro nás pro všechny. Nikoli; rozhodně není zásluhou arcibiskupa Crana, děkana Chestertona, důstojného pána Douglase, monsignora Blanda a dokonce ani zásluhou onoho výtečného a mužného představitele klerikálů, kardinála Nesbita, že jsem se rozhodl (či spíše byl donucen špatným svědomím) uveřejnit toto prohlášení. Zločin jsem spáchal sám a bez spoluviníků. Ano, sám. Dovolte, abych ukouřil palčivou touhu vlastní všem kajícím, kteří chtějí mít to trapné doznání již za sebou, a vylíčil nejprve svůj čin v jeho nejhnusnější a nejneomluvitelnější podobě. V jednom německém městě žije v současné době (pokud nezemřel v záchvatu zuřivosti, když objevil svou křivdu) restaurátér, kterému dlužím dvě pence. Když jsem naposled opouštěl jeho zahradní restauraci, byl jsem si vědom, že mu dlužím dvě pence. Uzmul jsem mu je právě před nosem, navzdory tomu, že jeho nos byl typicky židovský. Nezaplatil jsem mu a je velmi nepravděpodobné, že mu kdy zaplatím. Jak mohlo dojít k takové hanebnosti u člověka, který, abych tak řekl, postrádá náležité způsobilosti k podvodu? Stalo se to následovně - ten příběh má své mravní naučení, i když pro ně asi nebude místo.

Turisté na kontinentě se většinou řídí známou zásadou, že se cizím jazykem mluví nejsnáze, když se hovoří o filozofii. Nejtěžší je mluvit o běžných denních potřebách. Důvod je zřejmý. Pro běžné věci má každý národ slova úplně jiná a obvykle tak trochu zvláštní a divná. Jak například může cizinec předpokládat, že se pokrývce stolu říká ubrus? Kdo je natolik básníkem, aby uhodl, že Němci říkají rukavici bota na ruku? Jazyk používá pro tyhle věci takřka přezdívek. Nádoby a židle mají zvlášť

40

...

ní, ojedinělá a téměř něžná jména, jako by to byly děti. Aha o abstraktních věcech se v cizím jazyce může dohadovat každý, kdo se dostal v učebnici aspoň ke čtvrté lekci. Protože jakmile dokáže dát dohromady vůbec nějakou větu, zjistí, že slova používaná v abstraktních a filozofických debatách jsou skoro u všech národů stejná. Jsou stejná prostě proto, že všechna vycházejí z kořenů naší společné kultury, z křesťanství, římské říše, ze středověké církve nebo z Francouzské revoluce. Demokracie, politika, literatura, filozofie, autorita, republika, taková slova jsou skoro stejná ve všech zemích, kudy cestujeme. Proto pozor na přílišný obdiv vůči mladému muži, který se pohádá s šesti francouzskými ateisty, sotva přistane v Dieppe. To do kázu taky. Ale s největší pravděpodobností onen mladý muž neví, jak se řekne francouzsky lžice na boty. Jsou však tři velké výjimky z tohoto pravidla. (1) U zemí, které nejsou evropské a neznají pojmy naší občanské nauky a neměly latinu. Nepředstírám, že si okamžitě vzpomenu, jak se řekne patagonský slovo "problematika", nebo že eskymácký výraz pro republiku mi byl znám od útlého dětství. (2) U Německa, kde sice tato zásada platí u řady slov jako politika a filozofie, ale neplatí běžně, protože Němci dávají ve svém jazyce úmyslně přednost čistě germánským výrazům. (3) Když člověk z toho jazyka nezná nic, což je můj případ.

Taková byla alespoň moje situace toho dne, kdy jsem spáchal svůj zločin. Spojily se tu dvě z uvedených podmínek: chodil jsem německým městem a neznal jsem německy. Ale znal jsem dvě nebo tři z těch velkých a slavných slov, která drží naši evropskou kulturu pohromadě - jedno z nich je "cigáro". Jeli koň byl horký a nádherný den, usadil jsem se ke stolu v jakési zahradní pivnici a objednal si doutník a sklenici ležáku. Pivo jsem vypil a zaplatil. Vykouřil jsem doutník, zapomněl jsem ho zaplatit a vyšel jsem z restaurace ven, dívaje se s obdivem na královské obrysy pohoří Taunus. Asi za deset minut jsem si náhle vzpomněl, že jsem nezaplatil za ten doutník. Vrátil jsem se, na ono místo občerstvení a položil na stůl příslušný obolus. Jenže majitel už mezitím také na ten doutník zapomněl, vydal pouze několik hrdelních zvuků s tázací intonací se zřejmou snahou zjistit, co si přeji. Řekl jsem "cigáro" a on mi dal cigáro. Dával jsem mu peníze a současně jsem se pokoušel odmítnout výměnou doutník vrátit. Domníval se, že mé odmítnutí

41

I ->

znamená, že mi nevyhovuje zrovna tento druh doutníku, a přinesl mi jiný. Točil jsem rukama jako větrný mlýn a snažil jsem se mu velkorysým obecným gestem dát najevo, že neodmítám výrobek, který mi nabízí, nýbrž doutníky vůbec. Vložil si to jako běžnou lidskou netrpělivost a přiřítel se s rukama plnými nejrozumnějších doutníků a začal mi je vnucovat. V zoufalství jsem se pokusil o jiné druhy pantomimy, ale čím víc doutníků jsem odmítal, tím vybranější a dražší sorty doloval z hlubin a slojí svého podniku. Marně jsem přemýšlel, jak bych mu dal najevo, že už jsem jeden doutník měl. Dělal jsem, že kouřím, že odklepávám popel a že doutník zahazuji. Pozorný majitel restaurace si to ovšem vyložil tak, že mu předvádím (v jakési extatické předtuše) slasti doutníku, který mi teprve dá. Nakonec jsem zklamaně kapituloval: nechtěl si vzít peníze, aniž by mi dal doutník. A tak se stalo, že tento restaurátor (z jehož tváře zářila láska k penězům jako slunce o polednách) rozhodně a naprosto odmítl dvě pence, které jsem mu byl dlužen; a já jsem ty dvě pence vzal a hýřil jsem několik měsíců. Doufám, že o soudném dnu sdělí andělé tomu nešťastníčkovi pravdu velmi taktně.

To je pravdivé a přesné vyličení Velkého doutníkového podvodu a vyplývá z něj poučka, že kultura je založena na abstrakcích. Pojem dluhu se vůbec nedá znázornit tělesnými pohyby, neboť je to pojem abstraktní. A bez dluhů by se kultura přece neobešla. A až k vám přijdou tvrdohlaví pánové, co studují vědeckou sociologii (která neexistuje), a budou vám chtít namluvit, že kultura je hmotná nebo lhostejná k abstrakcím, zeptejte se jich jenom, kolik z věcí, které tvoří naši společnost, jako právo, akcie či národní dluh, by se dalo vyjádřit obličejem a deseti prsty, kterými byste gestikulovali a dělali grimasy na německého hostinského.

42

Historie tak trochu nepravděpodobná

NEPAMATUJI SE, JESTLI JE TENHLE PŘÍBĚH PRAVDIVÝ nebo ne. Přechtu-li ho velmi pečlivě, vznikne ve mně podezření, že bych měl dospět k závěru, že pravdivý není. Bohužel však ho velmi pečlivě přechíst nemohu, protože, jak vidíte, jsem teprve na začátku. Jeho představu a ideu jsem měl v hlavě už jako kluk; možná že jsem o něm snil dřív, než jsem dovedl číst; nebo jej četl dřív, než jsem si jej mohl zapamatovat. Vcelku jsem si však jist, že jsem ho nečetl, neboť děti majína takové věci dost jasně vzpomínky; a u knih, které jsem měl opravdu rád, si ještě pamatuji nejen tvar, tloušťku a vazbu, ale i polohu tisku na řadě stránek. Zhruba se přikláním k názoru, že se mi to přihodilo, než jsem se narodil.

Ať je tomu jak chce, budu ten příběh vyprávět se všemi výhodami ovzduší, které na něm ulpělo. Kvůli názornosti si můžete představit, že sedím na obědě v jedné z těch samoobsluh ve středu Londýna, kde lidé hltají jídlo tak rychle, že to vůbec ani není žádné jídlo, a kde tráví půlhodinovou polední přestávku v takovém spěchu, že to vůbec ani není žádné volno; spěchat, když má člověk odpočívát, je činnost, která se vyplácí ze všeho nejmenší. Všichni měli na hlavě lesklý cylindr, jako kdyby nesměli pověšením na věšák ztratit ani minutu, a všichni pošilhávali na stěnu, odkud je hypnotizovalo obrovské oko hodin. Byli to zkrátka otroci moderního poddanství, a bylo slyšet, jak jim chřestí okovy, každý byl také vskutku spoután tím nejtěžším řetězem, jaký kdy člověk nosil a kterému říkáme řetěz od hodinek. Do tohoto lokálu vstoupil muž, který si sedl proti mně a zahájil téměř ihned nepřerušovaný monolog. Byl oblečen jako ostatní, ale celé jeho chování bylo nápadně jiné. Měl cylindr a frak, ale nosil je tak, jak se tyto slavnostní části oděvu mají nosit: cylindr jako mitru a frak jako bohoslužebné roucho velekněze. A nejen že pověsil klobouk na věšák, ale zdálo se (taková byla jeho vznešenost), že skoro žádá ten klobouk o dovolení, aby ho směl pověsit, a že se omlouvá věšáku, že ho musí použít. Když si sedal na dřevěnou židli, vypadal, jako by uvažoval, co tomu ta židle řekne, a pak se lehce uklonil dřevěnému stolu, jako by to byl oltář. Málem jsem utrousil nezdvořilou

43

,poznámku, ale ovládl jsem se. Byl to mohutný, blahobytně vypadající člověk iarudlého obličeje, a přece zacházel se vším tak pečlivě, že se to téměř blížilo nervozitě.

Abych něco řekl a vyjádřil tak svůj zájem, poznamenal jsem: "Ten nábytek je tu dost solidní, jenomže s ním zacházejí velice nešetrně."

Pak jsem vzhledl a setkal se s jeho strnulým, apokalyptickým pohledem. Když vstoupil do restaurace, považoval jsem ho, až na to divné opatrné chování, za normálního člověka; ale kdyby jej viděli ostatní hosté v tu chvíli, byli by vykřikli a rozutekli se. Ale neviděli ho a hovořili tlumeně dál a cinkali vidličkami. Ten člověk měl tvář sílence.

"Myslel jste tou poznámkou něco zvláštního?" zeptal se mě nakonec a krev se mu začala pomalu vracet do obličeje.

"Vůbec nic," odpověděl jsem, "tady člověk nemyslí, škodí to trávení."

Oddech si a otřel si široké čelo velkým kapesníkem, ale zdálo se, že ho to přece jen trochu mrzí.

"Já myslel," řekl tiše, "že se zase něco stalo."

"Jestli máte na mysli zdejší jídlo," řekl jsem, "ani bych se nedivil, kdyby z toho byly žaludeční potíže. Ale ono je to dneska všude stejné."

"Ne, měl jsem na mysli ulici." A dodal pomalu a tiše: "Vám to asi moc neříká, a tak vám to asi budu muset vyprávět. Ale vůbec nečekám, že byste mi to věřil. Po čtyřicet let svého života jsem odcházel z kanceláře, která je na Leadenhall Street, o půl šesté večer a bral jsem si deštník do pravé a aktovku do levé ruky. Čtyřicet let, dva měsíce a čtyři dny jsem zamykal postranní dveře, přešel na levou stranu ulice, na prvním rohu zahrnul doleva, na třetím doprava, kde jsem si koupil večerník, pak jsem pokračoval po pravé straně kolem dvou kulatých nároží a skončil zrovna před stanicí podzemní dráhy, odkud jsem jel domů. Čtyřicet let, dva měsíce a čtyři dny jsem absolvoval se železným návykem tuto trasu. Nebyla to dlouhá cesta, trvalo mi to jen asi čtyři a půl minuty. Pátého dne po čtyřiceti letech, dvou měsících a čtyřech dnech jsem vyšel úplně stejně s deštníkem v pravé a s aktovkou v levé ruce a najednou jsem upozoroval, že mě chůze známou ulicí unavuje víc než obvykle. Nejprve mě napadlo, že asi moc spěchám a že mi není dobře; pak se mi to zdálo nepravděpodobné, protože jsem byl vždycky přesný jako hodiny. Ale za chvíli jsem se přesvědčil, že

cesta doopravdy stoupá víc, než tomu bylo ,Irtý IIII.""\III_""HI supěl do vršku. Následkem toho jsem mělJo11l. II III"
"I" I

je určitě dál, než býval, a když jsem za ten roh zIlhnnul, Ilhlnlo .' mi, že jsem zahrnul špatně. Neboť ulice vedla vzhůru, jak 1011111 bývá jen v kopcovitých částech Londýna, ale v téhle čtvrti yřl.

běc žádné kopce nejsou. Přitom ulice souhlasila; tabulka s ná
zvem byla úplně stejná; obchody se staženými roletami byly
stejně, kandelábry byly stejné a vůbec celý vzhled té ulice byl
stejný. Vedla pouze šikmo nahoru jako střecha. Bez ohledu na
to, že jsem byl udýchán a unaven, jsem se zuřivě hnál vpřed
a doběhl jsem k druhému rohu, odkud už byla vždycky vidět
stanice metra. A jak jsem zahrnul za ten roh, málem jsem upadl na chodm1c. Neboť ulice mi stoupala před nosem jako
pn1cré schodiště nebo stěna pyramidy. V dalekém okolí nebyl příkřej
ší svah než Ludgate Hill. A tohle bylo jako Matterhorn. Celá
. ulice se zvedla v jediné vlně, a přitom každý hloupý detail zůs
tával naprosto nezměněn; vysoko nad hlavou jako na vrcholu
alpského průsmyku jsem zahlédl růžová písmena nad stánkem,
kde kupuju noviny.

Hnal jsem se slepě dál, minul jsem všechny obchody a do
spěl do té části ulice, kde byla dlouhá šedá řada obytných do
mů. Měl jsem, nevím, proč, neodůvodněný pocit, že stojím na
mostě v prázdném prostoru. Napadlo mě, -abych zvedl kovová
dvířka šachty na uhlí. Podíval jsem se dolů a viděl jsem práz
dný prostor a hvězdy.

A když jsem se pak narovnal a rozhlédl kolem sebe, spatřil jsem na zahradce před domem nějakého člověka, který právě asi vyšel ven. Opíral se o zábradlí a díval se na mne. Byli jsme na té hrůzné ulici sami; obličej měl ve stínu; měl obyčejné tmavé šaty. Ale když jsem ho viděl, jak tam stojí bez hnutí, napadlo mě, že není z tohoto světa. A hvězdy za jeho hlavou byly větší a zářivější, než snesou lidské oči.

„Jestli jste nějaký anděl,“ řekl jsem, „nebo moudrý démon nebo máte něco společného s lidmi, povězte mi, jakým d'áblem je posedlá tahle ulice?“ Po dlouhé přestávce se zeptal: „Co myslíte, že to je?“

„Je to samozřejmě Bampton Street," utrl jsem se na něj. Ve
de k Oldgatské stanici.'

„Ano,“ uznal vážně: „někdy tam vede. Ale teď vede do nebe.“

„po nebe?“ řekl jsem. „A proč?“

„Chce si tam stěžovat," odpověděl. „Asi jste s ní zacházeli

45

'44

.I

'''

moc špatně. Pamatujte si, že nikdo nevydrží, když se na něj nakládá a přitom si ho nevšímáte. Vezměte třeba ženské; mohou být přepracované - a taky že jsou. Ale když si jich ještě k tomu nevšímáte - jen to zkuste. Jenom tuláky a cikány můžete přehlížet, pokud na nich nic nechcete. Ale žádné domácí zvíře, ani kuň ani pes dlouho nevydrží, když má dělat víc, než jeho povinností, a dostávat za to méně, než si zaslouží. A s ulicemi je to taky tak. Tuhle ulici jste uštvali k smrti a přitom jste si ani nevzpomněli, že existuje. Kdybyste měli skutečnou demokracii - i třeba jako pohan, ti by ji ověnčili a

pojmenovali po nějakém bohu - pak by dala pokoj. Ale takhle už má ta ulice vaší neúnavné bezohlednosti po krk; a vzpíná se a zvedá hlavu k nebi. Ještě jste nikdy neseděl na splašeném koni?" Podíval jsem se na dlouhou šedivou ulici a na okamžik se mi zdálo, že se opravdu podobá dlouhému šedému koňskému krku, který se zdvihá k nebi. Ale za chvíli jsem se vzpamatoval a řekl jsem: „To všechno je nesmysl. Ulice přece vedou tam, kam mají vést. Ulice vede vždycky až na konec.“ „Proč si to myslíte?“ zeptal se s velkým klidem. „Protože to vždycky tak bylo,“ odpověděl jsem, právem rozložen. „Den co den, rok co rok, vždycky vedla k Oldgatské stanici; den co den. . .“ Zarazil jsem se, protože vztekle vztyčil hlavu jako ta vzpurná ulice. „A co vy?“ zařval strašně. „Co si myslíte, že si ta ulice myslí o vás? Myslí si, že jste živý? Jste vy vůbec živý? Den co den, rok co rok jste chodil k tamté stanici. . .“ A od té doby mám úctu k takzvaným neživým předmětům.“ Uklonil se zlehka kelímku na hořčici a vyšel z restaurace.

Strašidelný krámk

SKORO VŠECKY NEJLEPŠÍ A NEJVZÁCNĚJŠÍ VĚCI na světě dostanete za půl pence. Vyjímám ovšem slunce, měsíc, zemi, lidi, hvězdy, bouřky a podobné maličkosti. Ty dostanete zadarmo. A vyjímám ještě jednu věc, o které se v tomto časopise nemohu šířit a která stojí nejméně jeden a půl penny. Avšak obecná zásada bude ihned zřejmá. O ulici dál se například můžete svézt za půl pence tramvají. Jízda tramvají je jako let vzdušným zámekem v pohádce. Za půl pence dostanete slušný pytlík barevných bonbónů. Za půl pence získáte též příležitost přečíst si tenhle článek; samozřejmě s9učasně s jinými, nedůležitými. Ale chcete-li zjistit, co všechno, jaké fantastické a cenné věci nakoupíte za půl pence, pak uděláte to, co já včera večer. Přitiskl jsem nos na sklo výkladní skříně velmi malého a spoře osvětleného hračkářství v jedné z nejšedivějších a nejubožejších uliček v Battersea. Výklad byl sice osvětlen jen matně, ale (jak mi jednou řeklo jedno děcko) hrál všemi barvami, které kdy Pánbůh stvořil. Ty hračky chudých se podobaly dětem, které je kupují; všechny byly špinavé; ale všechny. byly skvělé. Co se mne týče, myslím, že skvělost je důležitější než čistota; protože první se týká duše, kdežto druhá těla. Musíte mi prominout: jsem demokrat; vím, že to dneska není moderní.

A jak jsem se díval na ten palác trpasličích zázraků, na malé zelené autobusy, malé modré slony, malé černé panenky a malé červené Noemovy archy, asi jsem upadl do jakéhosi nepřirozeného snění. Výklad se proměnil v zářivě osvětlené jeviště, kde probíhá nějaká pestrobarevná komedie. Zapomněl jsem na šedé domy a špinavé lidi za sebou, jako se v divadle zapomíná na zšeřelé galérie a dav ponořený do tmy. Měl jsem dojem, jako by ty malé předměty za sklem byly malé ne proto, že jsou to hračky, ale že pocházejí zdaleka. Zelený autobus byl skutečný zelený autobus, který jede na své denní cestě do Bayswateru přes nějakou rozsáhlou poušť. Modrý slon nebyl modrý barvou; byl modrý dálkami. Černá panenka byla skutečná černoška, nápadná mezi bujným tropickým listím v zemi, kde každá tráva plane barvou a kde jen člověk je černý. Červená Noemova archa byla skutečná obrovská loď, která zachraňuje

46

47

pozemšťany plující na vlnách vzdutých deštěm, červená v prvním rozbřesku naděje. Každý, myslím, zná ty skvostné okamžiky abstrakce, ta skvělá prázdná místa myšlení. V takových chvílích vidíte obličej nejlepšího přítele jako nic neznamenající schéma brýlí a vousů, které jsou obvykle charakterizovány dvěma znaky: pomalým růstem a náhlým zakončením. Návrat k reálnému myšlení přijde náraz, jako když do někoho vrazíte. Většinou také (mluvím za sebe) skutečně vrazíte. Rozhodně však je probuzení vždy důrazné, a obecně řečeno, vždy úplně. Tentokrát jsem si při nárazu zdravého rozumu uvědomil, že koneckonců zírám jen do umouněného malého hračkářství; ale kupodivu mě do nevléčilo definitivně. Stále mi ještě zůstával v mysli jakýsi nezvládnutelný zbytek, něco, co mi říkalo, že jsem zabloudil do divné atmosféry nebo že jsem provedl něco zvláštního. Měl jsem pocit, jako bych se byl dopustil hříchu nebo udělal zázrak. Bylo to, jako bych v každém případě překročil nějakou duchovní hranici. Abych ze sebe strásl to nebezpečné snění, vstoupil jsem do krámu a chtěl jsem si koupit dřevěné vojáčky. Prodáváč byl hrozně starý a úplná troska. Hlavu a půlku obličje mu zakrývaly bílé rozčuchané vlasy; byly tak překvapivě bílé, že vypadaly skoro jako umělé. Ačkoliv byl sešlý a zřejmě i nemocný, v jeho očích nebylo stopy po nějakém utrpení; vypadalo to spíš, jako by neustále postupně usínal a přitom se rozkládal, ale nebylo to nic nepřijemného. Dal mi dřevěné vojáčky, a když jsem položil na pult peníze, zdálo se nejprve, že je nevidí; potom na ně zamžoural a třesoucí se rukou je odstrčil.

"Ne, ne," řekl zastřeným hlasem. "Nikdy jsem. . . Nikdy jsem. . . Vedeme to tu ještě postaru."

"Nebrat peníze," odpověděl jsem, "je spíš nějaká neobvyklá nová móda než stará."

"Nikdy jsem je nebral," řekl stařec, oči se mu zamžily a vysmrkal se. "Vždycky jsem rozdával. A na to, abych přestal, jsem už starý."

"Pane na nebi!" zvolal jsem. "Co to říkáte? Nejste snad sva tý Mikuláš?"*)

"Jsem svatý Mikuláš," řekl jako na omluvu a znova se vy smrkal.

Venku na ulici určitě ještě nerozsvítili. Aspoň jsem proti tmavé obloze neviděl nic než osvětlenou výkladní skříň. Z ulice nebylo slyšet ani kroky ani Wasy. Snad jsem zabloudil do nějakého nového světa bez slunce. Ale něco ve mně přetálo struny normálního myšlení a už jsem se ani nedivil, leda velmi ospale. Něco mě donutilo, že jsem poznamenal:

"Vypadáte špatně, svatý Mikuláši."

"Umírám," odpověděl.

Neřekl jsem na to nic a on promluvil znova: "Všichni ti noví můj kráček opustili. Nechápu to. Zřejmě proti mně něco mají, ti vědátoři a novátoři, ale jsou to takové zvláštní a nedůsledné důvody. Prý lidem naděluju u pověry a oni jsou pak samé snění; prý jim dávám cukroví a oni jsou pak moc hrubí. Prý je mánebeská část přilíš nebeská a pozemská zas přilíš pozemská. Opravdu nevím, co vlastně chtějí. Jak mohou být nebeské věci přilíš nebeské nebo pozemské přilíš pozemské? Jak může být někdo přilíš dobrý nebo přilíš hezký? Já tomu nerozumím. Ale

jednu věc chápu dost dobře. Ti dnešní lidé jsou 'živí a já jsem' mrtvý."

"Možná že jste mrtvý," odpověděl jsem. "To byste měl vědět vy. Ale co se týče jich - tomu se nedá říkat život."

Náhle mezi námi zavládlo mlčení. Myslel jsem si, že vydrží, ale neuplynulo ani deset vteřin, když jsem v tom hlubokém tichu zaslechl velmi rychlé kroky, jak přicházejí po ulici čím dál tím blíže. Za malou chvíli vstoupil do krámu muž a zůstal stát mezi dveřmi. Měl velký bílý klobouk posunutý jakoby z netrpělivosti do týla, úzké tmavé staromódní kalhoty, křiklavou staromódní náprsenku a vestu a starý podivínský kabát. Jeho velké, zářivé, široce rozevřené oči se podobaly očím herce, který dovede upoutat pozornost. Měl bledý nervózní obličej a bradu mu vroubil krátký vous. Změřil krám i starce doslova bleskovým pohledem a zcela ohromen zvolal: "Pane na nebi! To přece nejste vy! To nejste vy! Přišel jsem se zeptat, kde je váš hrob."

"Ještě jsem neumřel, pane Dickensi," řekl stařec s chabým úsměvem, "ale umírám," dodal hned nato přesvědčivě.

"Ale dejte pokoj, vždyť jste umíral už za mne," odpověděl Charles Dickens rozhorleně, "a nevypadáte ani o den starší."

"Už se takhle cítím hodně dlouho," pravil svatý Mikuláš.

. v orig. Father Christmas, anglický symbol vánoc

48

49

T

Dickens se otočil a vystrčil hlavu ven do tmy. "Dicku," zvolal, jak dovedl nejvyšší, "on ještě žije."

Ve dveřích se objevil tmavý obrys dalšího stínu a do místnosti vstoupila mnohem větší a energičtější postava v obrovské paruce a ovívala si zardělý obličej vojenským kloboukem z doby královny Anny. Držela se zpřímá jako voják, upocený obličej vypadal sebevědomě na rozdíl od očí, jež měly pokorný výraz jako u psa. Meč u pasu Wučně chřestil, jako by byl ten kráček pro něj příliš malý.

"To je vskutku zázrak," řekl Sir Richard Steele, "vždyť on umíral, už když jsem psal o Siru Rogerovi de Coverley a jeho vánocích."

Smysly mi začaly vypovídat službu a v místnosti bylo čím dál větší šero. Zdálo se, že se naplnila novými příchozími. "Taktéž se soudilo," ozval se hřmotný muž, který měl tak trochu legračně a zarputile hlavu na stranu - myslím, že to byl Ben Jonson** - "taktéž se soudilo consule Jacobo, za našeho krále Jakuba a nebožky Její Výsosti, že ten dobrý bodrý zvyk upadá a brzo zmizí ze světa. Tahle šedá brada, když jsem ji znal, já, nebyla pranic živější než teď."

A pak jsem měl dojem, že slyším zeleně oděného muže jako Robin Hood, jak říká nečistou normanskou francouzštinou: "Ale já jsem viděl toho člověka umírat."

"Už se tak cítím hodně dlouho," opakoval slabým hlasem svatý Mikuláš.

Charles Dickens se k němu najednou naklonil.

"Odkdy?" zeptal se. "Od narození?"

"Ano," odvětil stařík a klesl s chvěním do židle. "Vždycky jsem umíral."

Charles Dickens smekl s rozmachem klobouk, jako by vyzýval všechny přítomné, aby povstali.

"Teď to chápu," zvolal, "vy neumřete nikdy."

* Sir Richard Steele (1672-1729) angl. novinář a esejista. V jeho člancích v Spectatoru vystupuje smýšleuý baronet Sir Roger de Coverley, jehož prostřednictvím kritizuje Steele tehdejší společnost.

** Ben Jonson (1572-1637) angl. renesanční dramatik